

ŐSZENTSÉGE

XVI. BENEDEK PÁPA

ÜZENETE

A BÉKE VILÁGNAPJÁRA

Vatikáni Könyvkiadó

Vatikán Állam

2009. JANUÁR 1.

KÜZDJÜK LE A SZEGÉNYSÉGET, ÉPÍTSÜK A BÉKÉT!

1. Ennek az új évnek az elején ismét szeretném eljuttatni mindenkire békekívánságomat és ezzel az üzenetemmel arra hívni, hogy a következő témáról elmélkedjünk: *Küzdjük le a szegénységet, építsük a békét!* Már tiszteletreméltó elődöm, II. János Pál hangsúlyozta 1993-as békeüzenetében, hogy az egész tömegeket érintő szegénységnek negatív hatása van a békére. A szegénység gyakran valóban az egyik tényező, amely elősegíti vagy fokozza a különböző, sokszor fegyveres konfliktusokat. A maguk részéről ez utóbbiak a szegénység tragikus helyzeteinek forrásai. II. János Pál így írt: „Egy újabb béke elleni komoly fenyegetés erősödik meg és válik egyre súlyosabbá a világban: sokan, sőt egész népeiségek élnek ma óriási szegénységben. Egyre nyilvánvalóbb a gazdagok és a szegények közötti egyenlőtlenség a gazdaságilag fejlettebb nemzetekben is. Olyan problémáról van szó, amely az emberiség lelkiismeretét terheli, mivel nagyon sokan olyan körülmények között élnek, amelyek sértik az ember veleszületett méltóságát, és következésképpen veszélyeztetik a nemzetközi közösség valódi és harmonikus fejlődését.”¹

2. Ebben az összefüggésben, a szegénység leküzdéséhez hozzátartozik a *globalizáció összetett jelenségének figyelmes vizsgálata*. Ez már módszertani szempontból is fontos, mert arra indít, hogy felhasználjuk a közgazdászoknak és a szociológusoknak a szegénység számos aspektusával kapcsolatos kutatási eredményeit. Azonban amikor a globalizációra hivatkozunk, akkor annak lelki és erkölcsi vonatkozásaira is figyelniünk kell. Ez arra ösztönöz, hogy a szegényekre tekintve tudatosítsuk: mindannyian egyetlen isteni terv részesei vagyunk, vagyis az a hivatásunk, hogy egyetlen családot alkossunk, amelyben mindenki – egyének, népek és nemzetek – a testvériség és a felelősségvállalás alapelvei szerint alakítja magatartását.

Ebben a távlatban a szegénységről átfogó és részletes elképzelésünk kell, hogy legyen. Ha a szegénység csak anyagi természetű lenne, akkor elegendő lenne, hogy a társadalomtudományok – amelyek segítenek a jelenségek főként számadatok alapján történő mérésében – rávilágítsanak fő jellemzőire. Tudjuk azonban, hogy létezik olyan nem anyagi természetű szegénység, amely nem közvetlen és automatikus következménye az anyagi dolgok hiányának. Például a gazdag és fejlett társadalmakban létezik a *társadalom peremére szorulásnak*, valamint az *emberi kapcsolatok szegénységének*, az *erkölcsi és lelki szegénységnek* a jelensége: bensőjükben irányvesztett emberekről van szó, akik a nélkülözés legkülönbözőbb formáit élik át anyagi jólétük ellenére. Egyrészt arra gondolok, amit „erkölcsi alulfejlettségnek”² neveznek, másrészt pedig a „túlfejlettség”³ negatív következményeire. Azt sem felejtsem el, hogy az ún. „szegény” társadalmakban a gazdasági fejlődést gyakran *kulturális akadályok* fékezik, amelyek nem teszik lehetővé az erőforrások megfelelő kihasználását. Mindazonáltal igaz marad, hogy a másokra rótt szegénység minden formájának gyökere, hogy hiányzik az emberi személy természetfeletti méltóságának tisztelete. Amikor az embert nem hivatásának teljességében veszik figyelembe, és nem tartják tiszteletben az igazi „emberi ökológia”⁴ igényeit, akkor a szegénység

elfajult folyamatai is elszabadulnak, amely nyilvánvalóan látszik némely területen, amelyekre röviden ki fogok térni.

A szegénység és erkölcsi vonatkozásai

3. A szegénység okát gyakran a *demográfiai fejlődéssel* hozzák összefüggésbe. Ezért indulnak nemzetközi szinten kampányok a születések számának csökkentésére, olyan módszerekkel is, amelyek nem tartják tiszteletben sem a nő méltóságát, sem a házaspár ahhoz való jogát, hogy felelősségteljesen eldöntse, hány gyermeket szeretne⁵, és még súlyosabb, hogy gyakran ezek a kampányok az élethez való jogot sem tartják tiszteletben. Még nem született gyermekek millióinak kiirtása a szegénység elleni harc nevében, valójában az emberek legszegényebbjeinek elpusztítását jelenti. Ezzel szemben tény, hogy 1981-ben a világ népességének mintegy 40%-a élt az abszolút szegénységi küszöb alatt, míg ez az arány mára lényegében a felére csökkent, és olyan népelemek is kijutottak a szegénységből, amelyeket számottevő demográfiai növekedés jellemez. Az említett adat rávilágít, hogy a szegénység problémájának megoldásához meg lennének az erőforrások a népesség növekedése mellett is. Azt se felejtsük el, hogy a második világháború végétől napjainkig a föld népessége 4 milliárddal növekedett, és ez a jelenség nagymértékben olyan országokat érint, amelyek nemrég jelentek meg a nemzetközi szinten mint új gazdasági hatalmak, és éppen nagyszámú lakosságuknak köszönhetően fejlődtek gyorsan. Ezen kívül a legfejlettebb nemzetek között a legmagasabb születési aránnyal rendelkezőknek vannak jobb fejlődési lehetőségei. Más szóval igazolódik, hogy a népesség gazdagságot, nem pedig szegénységi tényezőt jelent.

4. Egy másik, aggodalomra okot adó jelenség a *járványos betegségek*, mint például a malária, a tuberkulózis és az AIDS, melyek amilyen mértékben sújtják az aktív népességet, olyan mértékben vannak hatással az ország általános körülményeinek rosszabbodására. Azok a törekvések, amelyek e

betegségek népességre gyakorolt következményeinek megfékezésére irányulnak, nem mindig érnek el jelentős eredményt. Az is megtörténik, hogy azok az országok, amelyeket e járványok sújtanak, azért, hogy kilábaljanak belőle, áldozatául esnek azok zsarolásának, akik a gazdasági segítség feltételül életellenes politikák megvalósítását szabják. Különösen nehéz leküzdeni az AIDS-et, a szegénység egyik drámai okát, ha nem nézünk szembe azokkal az erkölcsi problémákkal, amelyekkel összefügg a vírus terjedése. Mindenekelőtt olyan - különösen a fiataloknak szóló - kampányok felvállalása szükséges, amelyek az emberi méltósággal teljes összhangban álló szexuális életre nevelnek. A már megvalósult, ilyen irányú kezdeményezések jelentős eredményeket értek el, csökkentették az AIDS terjedését. Ezen kívül a szegény népek számára is hozzáférhetővé kell tenni az orvosságokat és a szükséges kezeléseket. Ez az orvosi kutatások és a terápiás újítások határozott támogatását feltételezi, és amikor szükséges, a szellemi tulajdont védelmező nemzetközi jogszabályok rugalmas alkalmazását, hogy így mindenki számára biztosított legyen az egészségügyi alapellátás.

5. A harmadik terület, amelyre figyelniük kell a szegénység elleni küzdelemben, és amely megmutatja annak lényegi, erkölcsi dimenzióját, a *gyermek szegénység*. Amikor szegénység sújt egy családot, ennek a gyermekek a legsebezhetőbb áldozatai: ma az abszolút szegénységben élők csaknem fele gyermek. Ha a gyermekek oldaláról nézzük a szegénységet, akkor elsődleges céloknak kell tartanunk az őket legközvetlenebbül érintő vonatkozásokat, mint például az anyákról való gondoskodást, a nevelés feladatát, a védőoltásokhoz, az orvosi kezelésekhöz, az ivóvízhez való hozzáférést, a környezetvédelmet és legfőképpen a családot, illetve az azon belüli kapcsolatok tartósságának védelmét. A család meggyengülésének elkerülhetetlenül a gyermekek a kárvallottjai. Ahol nem védelmezik a nő és az anya méltóságát, ott ennek következményeit szintén elsősorban a gyermekek érzik meg.

6. A negyedik terület, amely erkölcsi szempontból különleges figyelmet érdemel, az a *leszerelés és a fejlődés között fennálló kapcsolat*. A világméretű katonai kiadások jelenlegi szintje aggodalmat kelt. Ahogy már hangsúlyoztam, megtörténik, hogy „a katonai kiadásokra és fegyverkezésre fordított hatalmas anyagi és emberi erőforrásokat, valójában a népek fejlesztési terveitől vonják el, különösen a legszegényebb és leginkább segítségre szoruló népektől. Ez pedig szemben áll az *Egyesült Nemzetek Kartájának* kijelentésével, mely kötelezi a nemzetközi közösséget és különösképpen az államokat, „hogy a nemzetközi béke és biztonság megalapozása és fenntartása a világ emberi és gazdasági erőforrásainak a fegyverkezés céljára történő minél csekélyebb felhasználásával legyen előmozdítható” (26. cikk).⁶

A dolgok ezen állása nem könnyíti, sőt komolyan akadályozza a nemzetközi közösség nagy fejlesztési célkitűzéseinek elérését. Ezen kívül a katonai kiadások túlzott mértékű növekedése a fegyverkezési verseny felgyorsulásának veszélyével jár, amely növekvő elmaradottságot és reménytelenséget eredményez, és így látszólag ellentmondásosan, az instabilitás, a feszültség és konfliktusok tényezőivé válik. Ahogy tiszteletreméltó elődöm, VI. Pál bölcsen megállapította, „a béke új neve: fejlődés”⁷. Az államoknak tehát komolyan el kell gondolkodniuk a konfliktusok legmélyebb okain, amelyek gyakran az igazságtalanságból fakadnak, és bátor önkritikával kell megoldaniuk azokat. Ha a jövőben javulnak a kapcsolatok, lehetővé válhat a fegyverkezési kiadások csökkentése. A megtakarított erőforrásokat pedig a legszegényebb és legrászorulóbb emberek és népek fejlődésére irányuló tervekbe lehet fektetni: egy ilyen nagylelkű elkötelezettség az emberiség családjának békéje iránti elkötelezettséget jelent.

7. Az anyagi szegénység elleni harccal kapcsolatos ötödik terület a *jelenlegi élelmezési válságra* vonatkozik, amely veszélyezteti az alapszükségletek kielégítését. Ez a válság nem annyira élelmiszerhiányt jelent, mint inkább az ahhoz való

nehéz hozzáférést, spekulatív megnyilvánulásokat, valamint politikai illetve gazdasági intézmények együttműködésének hiányát, amelyek képesek lennének szembenézni a szükségletekkel és a súlyos helyzetekkel. Az alultápláltság súlyos mentális és fizikai károkat is okozhat a népeiségeknek, sokakat megfosztva attól a képességtől, mely ahhoz szükséges, hogy külön segítség nélkül kijussanak szegény helyzetükből. Ez közrejátszik abban, hogy a társadalmi egyenlőtlenség növekszik, olyan reakciókat idézve elő, melyek magukban hordozzák az erőszak veszélyét. A relatív szegénység alakulására vonatkozó adatok az utóbbi évtizedekben a gazdagok és a szegények közötti növekvő szakadékot mutatják. Ennek a jelenségnek a legfőbb oka kétségtelenül egyrészt a technológiai átalakulás, amelynek előnyei főleg a legmagasabb jövedelmű rétegeknek jutnak, másrészt az ipari termékek árdinamikája, amely sokkal gyorsabban nő, mint a legszegényebb országok birtokában lévő mezőgazdasági termékek és nyersanyagok ára. Így az történik, hogy a legszegényebb országok népességének nagy része kettős marginalizációt szenved el, mind az alacsonyabb bérek, mind a magasabb árak miatt.

Küzdelem a szegénység ellen és globális szolidaritás

8. A béke építésének egyik legjobb útja, egy olyan globalizáció, amely az emberiség nagy családjának érdekeit szolgálja.⁸ A globalizáció irányításához azonban erős, globális szolidaritásra⁹ van szükség a gazdag és a szegény országok között, nem kevésbé az egyes országokon belül, akkor is, ha azok gazdagok. „Közös etikai kódexre”¹⁰ van szükség, amelynek szabályai nemcsak megegyezően alapulnak, hanem abból a természeti törvényből erednek, amelyet a Teremtő írt minden ember lelkiismeretébe. (vö. Róm 2,14-15). Talán nem érezzük mindannyian lelkiismeretünk mélyén azt a felszólítást, hogy hozzátegyük saját részünket a közjóhoz és a társadalmi békéhez? A globalizáció megszüntet bizonyos akadályokat, de ez nem jelenti azt, hogy nem építhet újakat. Közelebb hozza egymáshoz a népeket, de a térbeli és időbeli közelség önmagában nem teremti meg egy igazi közösség és a valódi béke feltételeit. A szegények marginalizációja

bolygónkon csak akkor találhat a kiúthoz vezető hatékony eszközökre a globalizációban, ha minden ember személyesen érzi, hogy megsebzik őt a világban létező igazságtalanságok és az azokkal kapcsolatos emberi jogok megsértése. Az Egyház, amely „az Istennel való bensőséges egység és az egész emberi nem egységének jele és eszköze”¹¹, továbbra is hozzájárul ahhoz, hogy megszűnjön az igazságtalanság és a meg nem értés, és eljussunk egy békésebb és szolidárisabb világ építéséhez.

9. A nemzetközi kereskedelem és a pénzügyi tranzakciók terén ma működő folyamatok lehetővé teszik a nemzetgazdaságok pozitív értelemben vett integrálódását, ezzel elősegítve az általános körülmények javulását. Vannak azonban ezzel ellentétes folyamatok is, amelyek megosztják és marginalizálják a népeket, s ezzel háborúk és konfliktusok veszélyes feltételeit teremtik meg. A második világháborút követő évtizedekben, a történelemben eddig soha nem látott mértékben felgyorsult a javak és a szolgáltatások nemzetközi kereskedelme. A világkereskedelem nagyrészt a régi iparosodott országokat érintette, majd ebbe számottevő mértékben be tudtak kapcsolódni a felemelkedő országok, amelyek jelentőssé váltak. Ezzel szemben azonban vannak más, alacsony jövedelmű országok, amelyek a kereskedelem fő vonalaihoz képest rendkívüli mértékben peremre szorultak. Fejlődésükre negatív hatással volt az exportjuknak szinte teljes egészét képező alapvető termékek árának utóbbi évtizedekben történt gyors csökkenése. Ezeknek a főként afrikai országoknak az alapvető termékek exportjától való függés továbbra is jelentős kockázati tényezőt jelent. Itt szeretném megújítani felhívásomat annak érdekében, hogy minden ország egyenlő lehetőségekkel lehessen jelen a világpiacon, elkerülve a kizárást és az elszigetelést.

10. Hasonlóan átgondolkozhatjuk a pénzügyet, amely a globalizáció egyik elsődleges vonatkozása az elektronika fejlődésének és az országok közötti pénzáramlást liberalizáló politikának köszönhetően. A pénzügyek objektíven legfontosabb funkciója - a

befektetési, következésképpen fejlődési lehetőségek hosszú távú fenntartása - ma törékenyebbnek mutatkozik, mint eddig bármikor: egy olyan rendszer negatív visszahatásait szenved el, amely rendkívül rövidtávú logikára épülő nemzeti és globális szintű pénzügyi tranzakciókon alapszik, a pénzügyi tevékenységek értéknövekedésére törekszik, és a különböző kockázati formák technikai kezelésére koncentrálódik. A jelenlegi válság is azt mutatja, hogy a pénzügyi tevékenységet olykor mennyire kizárólag öntörvényű logika irányítja, figyelmen kívül hagyva a közjó hosszú távú igényeit. A pénzügyi szereplők célkitűzéseinek rendkívül rövidtávra való beszűkülése korlátozza, hogy a pénzügyi tevékenység betöltse feladatát: azaz hogy hosszú távon új termelési- és munkalehetőségek megteremtésének elősegítésével hidat képezzen a jelen és a jövő között. A rendkívül rövidtávra szűkült pénzügyi tevékenység mindenki számára veszélyessé válik, annak is, aki ebből hasznot tud húzni a pénzügyi eufória idején.¹²

11. Mindebből következik, hogy a szegénység elleni küzdelem olyan együttműködést igényel mind gazdasági, mind jogi szinten, amely lehetővé teszi a nemzetközi közösségnek és különösen a szegény országoknak, hogy a gazdaságra vonatkozó hatékony jogi keret megteremtésével összehangolt terveket hozzanak létre és valósítsanak meg az említett problémák megoldására. Hatékony és a részvételt lehetővé tevő intézmények létrehozásának ösztönzésére van szükség, valamint arra, hogy támogassuk a bűnözés elleni harcot és előmozdítsuk a törvényesség kultúráját. Másrészt az is tagadhatatlan, hogy a határozottan segélyező irányvonalú politikák húzódnak annak gyökerében, hogy a szegény országok támogatása számos esetben kudarcba fulladt. Az emberek képzésébe való befektetés, és egy sajátos vállalkozási kultúra integrált fejlesztése tűnik jelenleg hiteles közép- és hosszú távú tervnek. Még ha a gazdasági tevékenységek fejlődéséhez kedvező feltételekre van is szükség, ez nem jelenti azt, hogy ne kellene megfelelő figyelmet fordítani a jövedelmek kérdésére. Bár jogosan hangsúlyozzák, hogy az egy főre eső

jövedelem növekedése nem lehet a politikai-gazdasági tevékenység egyedüli célja, nem szabad elfelejteni, hogy az éhezés és az abszolút szegénység elleni küzdelem céljának elérésében ez fontos eszközt jelent. Ebből a szempontból, el kell kerülni azt az illúziót, hogy pusztán a megtermelt javak újraelosztásának politikája véglegesen megoldhatja a problémát. Egy modern gazdaságban ugyanis a javak értéke döntően attól függ, hogy milyen mértékben képes jövedelmet termelni a jelenben és a jövőben. Az értékteremtés tehát elkerülhetetlen kötelezettség, amelyet szem előtt kell tartani, ha hatékonyan és tartós eredményt hozóan akarunk küzdeni az anyagi szegénységgel szemben.

12. A szegények első helyre helyezése végül megkívánja, hogy a nemzetközi piac szereplői megfelelő teret biztosítsanak egy *korrekt gazdasági logikának*, az intézmények egy *korrekt politikai és részvételi logikának*, amely értékelni tudja a helyi és a nemzetközi civil társadalmat. Ma maguk a nemzetközi szervezetek elismerik, hogy milyen értékesek és hasznosak a civil társadalom, illetve a helyi önkormányzatok gazdasági kezdeményezései annak érdekében, hogy kijuttassák súlyos helyzetükből és bevonják a társadalomba a népesség azon rétegeit, amelyek gyakran az abszolút szegénységi küszöb alatt élnek, ugyanakkor a hivatalos segélyek nehezen jutnak el hozzájuk. A XX. század gazdasági fejlődésének története arra tanít, hogy a jó fejlődéspolitikai az emberek felelősségétől és a piacok, a civil társadalom valamint az államok közötti pozitív együttműködés megteremtésétől függ. A civil társadalom különösen is döntő szerepet játszik minden fejlődési folyamatban, minthogy a fejlődés lényegénél fogva kulturális jelenség, a kultúra pedig a civil élet színterein születik meg és fejlődik tovább.¹³

13. Ahogy tiszteletreméltó elődöm, II. János Pál megállapította: „a globalizáció jellegzetesen ambivalens”¹⁴, ezért körültekintő bölcsességgel kell irányítani. Ehhez a bölcsességhez tartozik, hogy valamennyi szegény szükségletének elsődleges fontosságot kell tulajdonítani, túljutva azon a

botránys aránytalanságon, amely a szegénységből fakadó problémák és az ezeket kezelendő intézkedések között áll fenn. Ez az aránytalanság egyrészt kulturális és politikai, másrészt lelki és erkölcsi jellegű. Gyakran ugyanis megállunk a szegénység felszínes és tárgyi okainál, és nem jutunk el az ember szívében rejlő okokig, mint például a kapzsiság és a szűk látókör. S emiatt olykor az emberek valódi bevonása nélkül törekszünk megoldani a fejlődés, a segélyek, a nemzetközi együttműködés problémáit, mintha ezek csak olyan technikai kérdések lennének, amelyek kimerülnek a struktúrák megalapozásában, tarifaegyezmények kidolgozásában, személytelen pénzügyi támogatások előirányzásában. A szegénység elleni küzdelemhez ellenben olyan férfiakra és nőkre van szükség, akik mélyen megélik a testvériséget, és akik egyéneket, családokat, közösségeket tudnak támogatni a valódi emberi fejlődés útján.

Befejezés

14. II. János Pál a *Centesimus annus* kezdetű enciklikában figyelmeztetett, hogy „mindenekelőtt szakítani kell azzal a szemlélettel, amely a szegényeket – embereket és nemzeteket – mintegy tehernek, kellemetlen tolakodóknak tekinti, akik azt akarják elfogyasztani, amit mások megtermeltek.” „A szegények – írja a pápa – jogot követelnek maguknak, hogy részesülhessenek az anyagi javakból, és hogy hasznosíthassák munkaképességüket egy mindenki számára igazságosabb és nagyobb jólétnek örvendő világ megteremtése érdekében.”¹⁵ A jelenlegi globális világban egyre nyilvánvalóbb, hogy a béke csak akkor épül fel, ha mindenki számára biztosított a lehetőség az ésszerű növekedéshez: az igazságtalan rendszerek torzulásai ugyanis előbb-utóbb mindenkinek benyújtják a számlát. Csak az ostobaság bírhatja rá az embert egy bearanyozott ház építésére ott, ahol azt sivatag vagy hanyatlás veszi körül. A globalizáció önmagában nem tud békét építeni, sőt sok esetben megosztottságot és konfliktusokat szül. Sokkal inkább arra van szüksége, hogy minden egyes ember javát szolgáló, mély szolidaritásra irányuljon. Ebben az értelemben a globalizációt úgy kell tekintenünk, mint

kedvező alkalmat arra, hogy megvalósítsunk valami fontosat a szegénység elleni küzdelemben, és hogy eddig elképzelhetetlen erőforrásokat állítsunk az igazságosság és a béke szolgálatába.

15. Az Egyház társadalmi tanítása mindig is foglalkozott a szegényekkel. A *Rerum novarum* kezdetű enciklika korában a szegények elsősorban az új, ipari társadalom munkásai voltak. XI. Piusz, XII. Piusz, XXIII. János, VI. Pál és II. János Pál a társadalmi kérdéskör fokozatos bővülésével – amely idővel az egész világot érintő kérdéseket jelentett – a szegénység új formáira mutattak rá társadalmi tanításukban.¹⁶ A szociális kérdés globális méretűvé növekedését nemcsak mennyiségi szempontból, hanem az ember és az emberiség családjának szükségleteit érintő minőségi vonások elmélyülése szempontjából is kell tekintenünk. Ezért az Egyház, miközben figyelemmel követi a globalizáció mai jelenségeit és azok hatását az emberi szegénység különböző formáira, rámutat a társadalmi kérdés új aspektusaira nemcsak kiterjedésében, hanem mélységében is, amennyiben azok az ember identitására és az Istennel való kapcsolatára vonatkoznak. A társadalmi tanításnak ezek az elvei igyekeznek megvilágítani a szegénység és a globalizáció közötti kapcsolatot, és a cselekvést a béke építése felé irányítani. Itt érdemes megemlíteni, hogy ezek között az elvek között szerepel „a szegények iránti megkülönböztetett szeretet”¹⁷, a szeretet elsőbbségének fényében, amelyről – a korai Egyház életétől kezdve – az egész keresztény hagyomány tanúskodik (vö. ApCsel 4,32-36; 1Kor 16,1; 2Kor 8-9; Gal 2,10).

„Mindenki tegye meg a maga részét és ne késlekedjen!” – írta 1891-ben XIII. Leó pápa, és hozzátette: „Az Egyház a maga részéről soha, semmilyen körülmények között nem fogja megtagadni segítségét.”¹⁸ Az Egyházat ma is ez a tudat vezeti a szegényekre irányuló tevékenységében, akikben Krisztust látja¹⁹, és szívében folytonosan visszhangzik az a küldetés, amit a béke Fejedelme adott az apostoloknak: „*Vos date illis manducare* – Ti magatok adjatok nekik enni” (Lk 9,13). Ezért a keresztény közösség – hűen Urának

hívásához - továbbra is segítségéről biztosítja az emberiség egész családját azokban a kreatív, szolidaritás-kezdeményezésekben, amelyeknek nemcsak a fölöslegből való adományra kell irányulniuk, hanem főként arra, hogy változtassunk „az életmódunkon, a termelési és fogyasztási modelleken, a megszilárdult hatalmi struktúrákon, amelyek napjaink társadalmát irányítják.”²⁰ Krisztus minden tanítványát és minden jóakarató embert arra hívok az új év kezdetén, hogy tágítsa ki szívét a szegények szükségletei iránt, és tegye meg, amivel konkrétan a segítségükre lehet. Mert vitathatatlanul igaz marad az alaptétel, mely szerint „a szegénység elleni küzdelem a béke építését jelenti”.

Vatikán, 2008. december 8.

¹ Üzenet a béke világnapjára, 1.

² VI. Pál, *Populorum progressio* kezd. enc., 19.

³ II. János Pál, *Sollicitudo rei socialis* kezd. enc., 28.

⁴ II. János Pál, *Centesimus annus*, kezd. enc., 38.

⁵ Vö. VI. Pál, *Populorum progressio*, kezd. enc. 37., II. János Pál, *Sollicitudo rei socialis* kezd. enc., 25.

⁶ XVI. Benedek pápa Renato Raffaele Martino bíborosnak írt levele a „Leszerelés, fejlődés és béke. Szempontok a teljes leszereléshez” témájú nemzetközi tanulmányi szeminárium alkalmából, amelyet az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa szervezett, 2008. április 10.; *L'Osservatore Romano*, 2008.4.13., 8.o.

⁷ *Populorum progressio* kezd. enc. 87.

⁸ Vö. II. János Pál, *Centesimus annus*, kezd. enc., 58.

⁹ Vö. II. János Pál, az Acli-nak tartott kihallgatáson mondott beszéd, 2002. április 27.; 4: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XXV, 1 [2002], 637.

¹⁰ II. János Pál, Beszéd a Pápai Társadalomtudományi Akadémia plenáris ülésén, 2001. április 27.; 4: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XXIV, 1 [2001], 802.

¹¹ II. Vatikáni Zsinat, *Lumen Gentium* kezd. dogm. konst., 1.

¹² Vö. az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma, 368.

¹³ Vö. uo. 356.

¹⁴ Beszéd a dolgozók szakszervezetei és nagy társaságok vezetőinek tartott kihallgatáson, 2000. május 2.; 3: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XXIII, 1 [2000], 726.

¹⁵ N.28.

¹⁶ Vö. VI. Pál, *Populorum progressio* kezd. enc., 3.

¹⁷ II. János Pál, *Sollicitudo rei socialis* kezd. enc., 42.; vö. *Centesimus annus*, kezd. enc., 57.

¹⁸ *Rerum novarum* kezd. enc., 45.

¹⁹ Vö. II. János Pál, *Centesimus annus*, kezd. enc., 58.

²⁰ Uo.